

Pisemny egzamin dojrzałości z historii
we wszystkich typach średnich szkół dla młodzieży

Termin: 12 maja 2004 r.

Godzina: 9.00

1. **Przedstaw proces kształtowania się i rozwoju społeczeństwa stanowego w średniowiecznej Polsce.**
2. **„Od agresji do zniewolenia” – scharakteryzuj stosunki polsko-radzieckie w okresie II wojny światowej.**
3. **Rzeczpospolita i Rosja w XVI – XVIII wieku.**
 - A. **Analiza źródeł.**
 - B. **Wypracowanie: Scharakteryzuj rolę odegraną przez Rosję w procesie osłabiania i likwidacji Rzeczypospolitej w XVIII wieku.**

TEMAT III, CZĘŚĆ A – ANALIZA ŹRÓDEŁ

Nr	Pytania	Pkt.
I	<p>Po dokonaniu analizy źródła A wyjaśnij:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jaki strój nosi Stańczyk? 2. Co jest najbardziej charakterystycznym elementem tego stroju? 3. Jakie są przypuszczalne przyczyny zamyślenia Stańczyka? 4. Dlaczego Stańczyk prowadzi swe rozważania samotnie? 5. Jaką postawę symbolizuje w polskiej tradycji historycznej Stańczyk? 6. Jan Matejko obdarzył Stańczyka własną twarzą. Jak rozumiał Jan Matejko rolę artysty w społeczeństwie? 7. Na podstawie wiedzy pozaźródłowej podaj rok, w którym rozgrywa się przedstawiona na obrazie scena. 	<p>0 – 1</p> <p>0 – 1</p> <p>0 – 2</p> <p>0 – 3</p> <p>0 – 3</p> <p>0 – 4</p> <p>0 – 1</p>
II	<p>Po zapoznaniu się ze źródłami B i C:</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Wyjaśnij, kto udzielił posłom rosyjskim audiencji opisanej w źródle C. 9. Określ, kto jest wedle źródeł kandydatem do objęcia tronu carskiego. Wskaż odpowiednie cytaty. 10. Określ główną przeszkodę uniemożliwiającą Rzeczpospolitej rychłe zwycięskie zakończenie wojny w Rosji. 11. Wymień niebezpieczeństwa grożące Rzeczpospolitej w razie kontynuacji wojny w Rosji. 12. Wyjaśnij, jakie korzyści w dziedzinie polityki zagranicznej mogła osiągnąć Rzeczpospolita, decydując o obsadzie tronu carskiego. 13. Określ, jakie korzyści osiągnąć mogła dynastia Wazów w razie pomyślnego dla niej rozwoju wydarzeń w Rosji. 14. Określ, które z dwu analizowanych źródeł dotyczy wcześniejszego wydarzenia. Odpowiedź uzasadnij i przytocz odpowiedni cytat. 15. Wskaż fragment przemowy rosyjskich posłów, zawierający sformułowaną przez nich charakterystykę sytuacji w Rosji. 16. Wyjaśnij, w którym imieniu posłowie rosyjscy formułowali propozycje pod adresem Zygmunta III. Wskaż odpowiednie cytaty. 17. Określ postawione w negocjacjach przez rosyjskich posłów podstawowe warunki osiągnięcia porozumienia. 18. Zacytuj fragment tekstu dotyczący mandatu rosyjskich posłów do prowadzenia negocjacji. 	<p>0 – 1</p> <p>0 – 3</p> <p>0 – 2</p> <p>0 – 3</p> <p>0 – 5</p> <p>0 – 3</p> <p>0 – 3</p> <p>0 – 1</p> <p>0 – 4</p> <p>0 – 4</p> <p>0 – 1</p>
III	<p>Odwołując się do źródła D:</p> <ol style="list-style-type: none"> 19. Określ rodzaj zawieranego traktatu i podaj datę jego wejścia w życie. 20. Wymień imiona władców państw zawierających traktat i wyjaśnij, dlaczego władca Rosji nie został w tekście obdarzony odpowiednim tytułem. 21. Wymień zobowiązania przyjęte przez sygnatariuszy traktatu na czas jego obowiązywania. 22. Wyjaśnij, jakich kwestii dotyczą najważniejsze postanowienia zawieranego układu. 23. Określ, która z grup ludności z ziem objętych traktatem została w nim szczególnie uprzywilejowana. Napisz, dlaczego w twojej opinii, właśnie ta grupa została szczególnie uprzywilejowana. 	<p>0 – 2</p> <p>0 – 3</p> <p>0 – 2</p> <p>0 – 1</p> <p>0 – 3</p>

	24. Wyjaśnij przyczyny pozbawienia władcy Rosji części jego dotychczasowej tytulatury.	0 – 2
IV	Na podstawie źródła E. 25. Przedstaw zawartą w źródle ogólną ocenę sytuacji międzynarodowej Rzeczypospolitej. 26. Wymień ostatnie sukcesy osiągnięte przez Rzeczpospolitą w wojnie z Rosją. 27. Określ, na jakich terenach toczono walki z Rosją. 28. Określ, który z zamków stanowiących przedmiot walk uważany był za najważniejszy przez stronę rosyjską. Uzasadnij dokonany wybór. 29. Wymień monarchów europejskich zainteresowanych pośrednictwem w rozmowach pokojowych między Rosją a Rzeczpospolitą.	0 – 3 0 – 2 0 – 2 0 – 2 0 – 2
V	Po przeprowadzeniu analizy źródła F: 30. Wymień zamki i ziemie tracone przez Rzeczpospolitą. (otrzymasz 1 pkt. za każde dwa trafne wskazania) 31. Wyjaśnij, w jaki sposób w traktacie uregulowany został status Zaporozża. 32. Przedstaw zawarte w traktacie rozstrzygnięcia dotyczące kwestii wyznaniowych. 33. Scharakteryzuj krótko postanowienia dotyczące kwestii kozackiej.	0 – 4 0 – 2 0 – 2 0 – 3
VI	Zapoznawszy się ze źródłem G: 34. Przyporządkuj podanym poniżej ziemiom litery: A, B, C, D (z mapy): – Inflanty, – Zaporozże, – Ziemia Smoleńska, – Ziemia Czernichowska.	0 – 4
VII	Zapoznawszy się ze źródłem H: 35. Określ strony i charakter zawieranego traktatu oraz podaj przeciw komu został on zawarty. 36. Wymień uzgodnione przez sygnatariuszy traktatu zobowiązania o charakterze politycznym. 37. Przedstaw zapisane w traktacie zasady militarnej współpracy partnerów.	0 – 3 0 – 3 0 – 6
VIII	38. Określ rodzaj źródeł A – H	0 – 4
Suma		100

RAZEM = 100 PKT.

Źródło A

Stańczyk. Pierwotny tytuł: "Stańczyk w czasie balu na dworze królowej Bony wobec straconego Smoleńska". Olej na płótnie. 88 x 120 cm., 1862. Muzeum Narodowe w Warszawie.

Źródło B

Mikołaj Marchocki, *Discurs o Królewiczu Jego Mości strony Państwa Moskiewskiego*, [w:] *Moskwa w rękach Polaków. Pamiętniki dowódców i oficerów garnizonu polskiego w Moskwie w latach 1610 – 1612*, wybór i opracowanie M. Kubala i T. Ścieżor, Kryspinów 1995, str. 123 - 124

Dać Królewicza Jego Mości [na tron carski], albo nadzieję uczynić pewną dania, te są *ratie*.

Naprzód Król Jego Mość, obiecał pierwiej Moskwie, i na to się podpisał. Pan Hetman z wojskiem przysiągł, czego się posłowie upominają *liberare fidem* [dotrzymania obietnicy] Króla Jego Mości [...].

Tej wojny skończyć nie możemy mocą, dla niedostatku; nie skończywszy, niebezpieczeństwo dwojakie Rzeczypospolitej i od Moskwy i od swoich. Od Moskwy, kiedy sobie obcego pana obiorą [...]; od swoich zaś dla *confederatiejmi* żołnierskimi, które dla niezapłacenia być muszą. Zapłacić z Polski trudno, bo sto [na tyle] skarbów nie jest. [...]

Ta wojna dla niedostatku, paść dobrze nie może, bo nie masz czym *continuuować*, a nie tylko *continuuować*, ale i długu zapłacić, o czym żołnierz zwątpiwszy, ruszy się do Polski, chcąc dochodzić zapłaty; to *inuidia* [nieżyczliwość] wszystkim na króla, zatem, *odium* [niechęć] szlachty, a potem *seditio* [rokosz] i tak *vita et Regnum in discrimine* [życie królestwa w niebezpieczeństwie]. [...]

Rzeczypospolitej szkoda umykać *occasiej*, a za podaniem królewicza sąsiedztwo mamy spokojne, i Inflant *recuperatia* [odzyskanie] łączna; ba i Szwecja prędko by w rękę być mogła, i Tatarowie nie tak by nam szkodzili. Ludu narodu szlacheckiego część wielka mogłaby mieć w Moskwie opatrzenia albo i wyżywienie; [...] i bezpieczniejsza by Rzeczpospolita od buntów wszelakich była, i Król Jego Mość od *seditiei* [rokoszu]; bo te najbardziej *ex egestate civium* [z biedy poddanych] pochodzą. Król Jego Mość, dawszy Moskwie syna, [...] będzie tak u swoich jako i u obcych, wielkim i sławnym królem [...]. Boże uchowaj na Króla Jego Mość śmierci, iż *libera electio* [wolna elekcja] w Polsce, żeby drugiego syna za pana obrać nie chcieli, ten który będzie w Moskwie panem, nie da upaść bratu [...].

Źródło C

Diariusz drogi Króla Jmci Zygmunta III od szczęśliwego wyjazdu z Wilna pod Smoleńsk w roku 1609 a die 18 Augusta i fortunnego powodzenia przez lat dwie do wzięcia zamku Smoleńska w roku 1611, opracował J. Byliński, Wrocław 1999, str. 117 – 118

31. [stycznia 1610 r.] Po mszy KJM panowie posłowie moskiewscy [...] audiencyją otrzymali. Szołtykow¹ stary jako poseł pierwszy całowawszy rękę KJM rzecz zaczął krótkimi słowy, oświadczając chęć i powolność narodu moskiewskiego do KJM, [...] zaczym rzeczą nie telko fortunnego zdrowia, ale i szczęśliwego jako zaczętej imprezy, tak i skończenia. Po nim syn jego Iwan Szołtykow od Filareta, patriarchy moskiewskiego i od wszystkiego duchowieństwa KJMci czołem bił, dziękując, że KJM jako gospodar chrześcijański miłościwy, widząc w moskiewskim gospodarstwie między wszystkimi ludźmi rozruch i upadek wielki i ziemie spustoszenie, o to się frasuje i żałuje [...]. Zatym Gramotyn [...] imieniem bojar dumnych², dworzan okolicznych³, dyjaków dumnych⁴, stolników, cześników⁵ i wszystkiego stanu ludzi czołem bił, życząc JKM i jego potomstwu wszystkiego dobrego. Deklarował i to, że na moskiewskim gospodarstwie i na wszystkich wielkich gospodarstwach rosyjskiego carstwa Królewica JM {miłościwym} gospodarzem widzieć chcą. Jeśli JKM św. apostołską Cerkiew i wiarę greckiego zakonu zadzierży wcale [utwierdzi w całości], nienaruszenie i nikomu nie poda. A starożytne prawa i wolności moskiewskiego narodu niwczem [w niczym] nie naruszy, a ktemu jeszcze przybawi [doda] praw i wolności nada lepszych, które przed tym w moskiewskim gospodarstwie nie bywały.

Powtórzył znowu Szołtykow stary z płaczem, żeby KJM wcale niwczem nie naruszając ceremonii, wiary i obrzędy ich zachował. Prosił zatym, aby na traktaty z nimi pany senatory wysadzono jako najprędzej, które oni nie tylko swymi, ale i wszystkiej Moskwy [...] imieniem czynić będą i poruczenie mają.

Źródło D

Postanowienia rozejmu z Rosją w Deulino 11 XII 1618 r., [w:] D. Grodowska, I. Kaniewska, K. Przyboś (oprac.), *Wybór tekstów źródłowych do historii Polski XVI – XVIII w.*, Kraków 1976, str. 76 – 77

Rozejm trwać ma przez czternaście lat, to znaczy od 3 stycznia 1619 r. do tegoż dnia 1633. Potem w czasie trzech miesięcy do 3 lipca mają się odbyć rokowania między posłami

¹ jeden z bojarów moskiewskich

² bojar dumnych – bojarów należących do ścisłej rady carskiej

³ dworzanie okolicznych – urzędnicy carscy

⁴ diaków dumnych – sekretarzy w prikazach (ministerstwach) carskich

⁵ stolnicy, cześnicy – urzędnicy dworscy cara

co do dalszego pokoju lub wojny. Tymczasem wśród zawieszenia broni król Zygmunt, królewicz Władysław i cała Rzeczpospolita Polska mają się powstrzymać od wszelkich kroków nieprzyjacielskich i nie napadać ani zamków i ziem, ani państwa moskiewskiego pod pozorem jakichś pretensji albo przedsiębrać budowanie nowych warowni; co wzajem Moskwa święcie przyrzekła. W zamian za uzyskanie pokoju oddano Polakom następujące zamki i miasta: Smoleńsk, Biała, Rosławł, Drohobuż, Sierpiejsk, Trubeck, Nowograd Siewierski z ziemiami na tym i na tamtym brzegu Desny, dalej Czernichów, Monastersk. Polacy zaś mają zwrócić Borysów, Kozielsk, Możajsk, Mierszczerk i Wiaźmę z okolicą; wzamian zaś za zwrot tych zamków Moskwa wyda Starodub, Poczajów, Popową Górę, Newel, Siebież, Krasne, ziemie toropiecką i wieliską. Wszystkie zaś zamki i miasta z działami i całym wojennym aparatem mają być wydane, ziemie zaś z mieszkańcami, wyjąwszy kupców, którym pozostawia się wolność wyemigrowania. Michał nie ma używać tytułu inflanckiego, smoleńskiego ani czernichowskiego, które według większej słuszności królowi Zygmuntowi się należą.

Źródło E

Układ sił politycznych w Europie pod koniec 1660 r. Merkuryjusz polski dzieje wszytkiego świata w sobie zamykający dla informacyjnej pospolitej, nr I, w Krakowie 3 ianuarii 1661, [w:] *Historia powszechna 1648-1789. Wybór tekstów źródłowych*, oprac. A. Link-Lenczowski, W. Magdziarz, A. Sowa, Kraków 1976, str. 42

Królestwo Polskie po strasznych paroksyzmach powstaje, jeśli kiedy to teraz straszne w oczach swoich nieprzyjaciół. -- Transakcja ostatnia z Moskwą, kiedy generał Szeremet z obozem swoim pod Cudnowem Królowi J. M. się poddał [...].

Miasta, które w Litwie i na Ukrainie zostawają w rękach nieprzyjacielskich, poczynają się poddawać naszym, jakie teraz niedawno się [...] poddało Brzeście Litewskie. Ofiarowując car moskiewski i ostatek wrócić *post conclusum pacem* [po zawarciu pokoju], który także ofiaruje opierając się tylko przy jednym Smoleńsku, którą fortecę sobie rezerwuje. Do którego pokoju traktowania cesarz chrześcijański ofiarował swą mediacją. Toż uczynił i król francuski.

Źródło F

Rozejm andruszowski, 30 I 1667 r., [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej, zeszyt 39: Kraków 1923, str. 24 - 25*

III. A które horody i ziemie w tej przeszłej wojnie są od Korony Polskiej i W. Ks. Litewskiego zawojowane i zostają pod władzą i dzierżeniem J. Carskiego Wielicestwa, to jest Smoleńsk ze wszystką siewierską ziemią i z horodami i z ujazdami, które z tego kraju od witebskiego i od połockiego i od Inflant [...] do Smoleńska, jako to Drohobuż, Newel, Siewież, także i Wieliz; [...] około Czernichowa wszystkie horody i ziemie, [...] zostawać mają [...] w stronie J. Carskiego Wielicestwa. A wżwyż Dniepru co się mianują Zaporohy i tameczni kozacy, [...] mają być w posłuszeństwie pod obroną, pod wysoką ręką obydwóch gospodarów naszych, na spólną ich usługę od następujących, czego Boże uchowaj, bisurmańskich sił. Wszakże tym wszystkim wszelkiej kondycji obywatelom, którzy w stronie J. Car. Wielicestwa w miejscach przez te traktaty do czasu pewnego ustąpionych zostaną, wolne ma być we wszystkich tych miejscach zażywanie religii św. katolickiej, bez żadnego o odprawianie nabożeństwa w domach swoich zatrudnienia. A wzajem tym wszystkim wzajemnej kondycji ludziom ruskim, którzy J. Kr. Mci w miejscach przez te traktaty

ustąpionych dostają się, wolne ma być zażywanie religii greckiej, bez żadnego o odprawianie nabożeństwa zatrudnienia.

IV. I to warujemy, że żadna nad kozakami ukraińskimi, z tej strony Dniepru od Peresławia będącymi, pomsta czynioną być nie ma o to, że się niektórzy w stronę J. Kr. Mci i Rzpltej udawali. A tych kozaków z drugiej strony rzeki Dniepru od Kijowa będących, J. Car. W. od przysięgi sobie na poddaństwo uwalnia i w protekcję swoją przyjmować [...] nie będzie i nie każe. A wzajem J. Kr. M. tych kozaków z drugiej strony Dniepru rzeki, od Peresławia będących w protekcję swoją przyjmować [...] nie będzie i nie każe. [...]

Źródło G

Źródło

T. Puchalska-Klejment, *Testy do podręcznika Poznajemy przeszłość do końca XVII wieku dla liceum i technikum, zakres podstawowy, Toruń 2003, str. 145*

Źródło H

Traktat z Narwy, 30 VIII 1704 r.

Wielka Historia Polski, Józef A. Gierowski, tom 5: Rzeczpospolita w dobie złotej wolności (1648 – 1763), Kraków 2001, str. 259

I. Koligacja defensiva et offensiva, która się począć ma z potwierdzenia obudwu monarchów, a trwać aż do skończenia tej wojny z Koroną Szwedzką, podług tego niżej opisanego egzemplarza: Aby przeciwko królowi szwedzkiemu, jako spólnemu obudwu państw nieprzyjacielowi wojować i przeciwko wojskom jego jako nieprzyjacielskim za Bożą pomocą czynić operacje i nad fortecami mieć przemyśl i na niego jak lądem, tak morzem, [...] następować i wojnę z nim prawdziwie prowadzić [...] obligują się.

II. Traktatu partykularnego żadnego jeden bez drugiego czynić nie będzie i owszem w żadne partykularne korespondencyje, lub listownie, lub ustnie wdawać się i żadnych propozycji słuchać nie powinien.

V. Jako Jego Carskie Wieliczeństwo po te czasy swoje zwycięskie oręża nie tylko w Inflanciech, ale i po innych miejscach [...] prowadził, tak na potym prowadzić będzie takim sposobem, że te wszystkie fortece, miasta i zamki, które w całym Księstwie Inflanckim i przynależnych do niego ziemiach, cokolwiek do Rzeczypospolitej należało i za pomocą Bożą [od] Jego Carskiego Wieliczeństwa wziętych być może, Jego Królewskiemu Wieliczeństwu i Najjaśniejszej Rzeczypospolitej bez nagrody z ochotą odda i ustąpi.

VI. I aby tym skuteczniejszej nienaruszonej przyjaźni ku Jego Królewskiemu Wieliczeństwu z szczerą ku Rzeczypospolitej miłości Jego Carskiego Wieliczeństwa było okazanie [...] piechoty dwanaście tysięcy sposobem cudzoziemskim ubranej pod komendą Jego Królewskiego Wieliczeństwa do wojsk Rzeczypospolitej (oprócz posiłków Wielkiemu Księstwu Litewskiemu danych), póki ta wojna szwedzka na fundamencie tego traktatu trwać będzie, słusznym dostatkim, tak artyleryi, prochów, amunicyi, jako i z dostatkim płacy, bez wszelkiej od Rzeczypospolitej nagrody, dać obiecuje.